

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. Драгоманова**

СОБОЛЬ НАТАЛІЯ ВІТАЛІЇВНА

УДК 378.147:780.616.432(043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ
У ПРОЦЕСІ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Київському університеті імені Бориса Грінченка, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор
ОЛЕКСЮК Ольга Миколаївна,
Київський університет імені
Бориса Грінченка, Інститут мистецтв,
завідувач кафедри теорії та методики
музичного мистецтва.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
РЕБРОВА Олена Євгеніївна,
Державний заклад «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського», завідувач
кафедри музичного мистецтва та
хореографії;

кандидат педагогічних наук, доцент
ПАВЛЕНКО Олексій Миколайович,
Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, доцент кафедри
інструментально-виконавської
підготовки.

Захист відбудеться «14» грудня 2016 р. о 14.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою : 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова за адресою : 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано «11» листопада 2016 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л.І. Паньків

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси глобалізації та інтеграції всіх сфер суспільного життя ставлять перед сучасною освітою як соціальним інститутом важливе завдання щодо виховання нового толерантного покоління людей. Особливо важливим є процес підготовки нової генерації викладачів, які зможуть донести до сучасних дітей та молоді принципи гуманізації та терпимості. Толерантність як якість особистості, що характеризує її здатність сприймати, розуміти світ та інших людей такими, якими вони є, представлена у Декларації принципів толерантності, яку було оприлюднено ЮНЕСКО у 1995 р..

Проблема толерантності вивчається науковцями у філософському, психологічному, соціокультурному та педагогічному аспектах. Зокрема, осмислення толерантності у філософії здійснюється у контексті її структурного аналізу, вивчення типів та соціальної значимості (В. Лекторський, М. Мchedlov та ін.), у зв'язку з проблемами національної ідентичності та мультикультуризму (М. Уолцер та ін.), вивчення толерантності як цінності (П. Менцер та ін.), як складової діалогу культур та цивілізації (М. Бахтін, В. Біблер, В. Золотухин, Е. Магомедова та ін.). Через призму герменевтики толерантність тлумачиться науковцями як сукупність світоглядних життєвих переконань, основою яких є аксіологічні орієнтири (Г.-Г. Гадамер, В. Дільтей, М. Хайдеггер, Ф. Шлейєрмахер та ін.). Філософи-екзистенціалісти осмислюють толерантність через розкриття механізмів розуміння й сприйняття себе та інших (С. К'єркегор, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс та ін.).

Психологічні та соціальні аспекти формування толерантності досліджувалися у контексті гуманізації суб'єктних взаємин (О. Клепцова, Г. Солдатова та ін.), механізму подолання інтолерантної поведінки в міжособистісних стосунках (О. Асмолов, Л. Гудков, А. Шайгеров та ін.), процесу самоактуалізації особистості (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.), розширення особистісного досвіду й критичного діалогу (В. Лекторський та ін.). Наковці досліджують соціально-психологічні характеристики толерантності (О. Кихтюк, Л. Княшко, Л. Орбан-Лембрик, Г. Скок, Л. Шайгерова та ін.), їх класифікацію (В. Бойко, Л. Залановська, Л. Мітіна та ін.), реалізацію у творчому процесі (В. Єлькіна, Л. Майковська, З. Стукаленко, В. Черкасов та ін.). В умовах полікультурного середовища толерантність особистості вивчали європейські та американські дослідники, зокрема Г. Барух (H. Baruch), П. Гарднерт (P. Gardner), Л. Хагендорн (L. Hagendoorn), Дж. Гортон (J. Horton), Н. Хопкінс (N. Hopkins), М. Джекмен (M. Jackman), Е. Поппе (E. Poppe), Б. Реардон (B. Reardon), У. Фогт (W. Vogt) та ін.

На розвиток проблеми толерантності у мистецтві спрямовані дослідження, що розкривають сутність музичної мови, її значення у міжкультурній комунікації (П. Аравін, В. Медушевський, О. Тропова та ін.); інтерпретацію музичного твору як феномена розуміння та досягнення іншого (Л. Архіпова, Л. Баренбойм, В. Москаленко та ін.). Аксіологічні дослідження в сфері мистецтва й музично-педагогічної освіти (Л. Бондаренко, О. Олексюк,

А. Щербакова та ін.) підкреслюють особливе значення ціннісних орієнтацій особистості у процесі формування толерантності. Осмислення сутності феномена «толерантність» у міжкультурному спілкуванні, що уможливило формування творчої особистості, відображено у музично-педагогічних дослідженнях (С. Бондирєва, О. Бурлак, Е. Койкова, Л. Майковська, З. Стукаленко, В. Черкасов, Ж. Шайгозова та ін).

Незважаючи на великий інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до оптимізації ідей толерантності у соціально-гуманітарних сферах, питання впровадження їх у контексті мистецької педагогічної освіти висвітлено недостатньо. Аналіз стану розроблення проблеми формування толерантності у сучасній загальній та мистецькій освіті зумовили визначення низки *суперечностей* між: потребою поширення принципів толерантності в освітньому процесі мистецьких вищих навчальних закладів та недостатнім рівнем вивчення цього питання в аспекті підготовки майбутніх учителів у вітчизняних музично-педагогічних дослідженнях; доцільністю формування художньо-творчої толерантності у майбутніх учителів музики та відсутністю необхідного методичного забезпечення в системі фахової підготовки студентів; необхідністю оновлення змісту, методів і форм фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики та існуючою практикою інструментально-виконавського навчання у вищій мистецькій освіті.

Актуальність, педагогічна значущість та недостатня теоретико-методична розробленість означеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: *«Методика формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка і становить частину наукової теми «Розвиток духовного потенціалу особистості в неперервній мистецькій освіті» (РК № 0116U003993). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою Радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №2 від 27.02.2014 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол №4 від 29.04.2014 р.).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутнього вчителя музики у вищих навчальних закладах

Предмет дослідження – методичне забезпечення формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковій літературі.
2. Розкрити сутність та структуру художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики.
3. Визначити критерії, показники та рівні сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики.
4. Розробити та обґрунтувати методику формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.
5. Експериментально перевірити ефективність запропонованої методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.
6. Розробити і впровадити методичні рекомендації щодо формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки.

Теоретико-методичну основу дослідження становлять: філософські дослідження з проблем толерантності особистості (Є. Бистрицький, О. Грива, В. Лекторський, В.Петрицький та ін.); вивчення художньо-творчої толерантності у контексті естетики (Августин, Фома Аквінський, Арістотель, В. Асмус, Вольтер, Геракліт, Р. Декарт, І. Кант, О. Лосєв, Платон, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, Й. Фіхте, Ф. Хатчесон, Е. Шефтсбері, В. Шестаков, Д. Юм та ін.); психологічні аспекти формування толерантності в контексті гуманістичної теорії (А. Асмолов, О. Безкоровайна, Л. Залановська, А. Погодіна, Г. Солдатова, О. Третьякова, Л. Шайгерова, О. Шаюк та ін.); діалогічна концепція існування мистецтва (М. Бахтін, В. Біблер, М. Бубер, О. Гапанович, М. Каган та ін.); вивчення толерантності особистості як професійної якості (Л. Боличева, М. Горват, Ю. Котелянець, Л. Орбан-Лембрик, О. Орловська, О. Швачко та ін.); формування толерантності як якості особистості в результаті занять музикою (О. Бурлак, Л. Майковська, З. Стукаленко, Е. Койкова та ін.); питання формування креативності у музичній діяльності (П. Бурнард (P.Burnard), М. Баретт (M. Barrett), Д. Елліот (D. Elliot), Б. Меркер (B. Merker) та ін.); дослідження інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (О. Андрейко, Н. Барсукова, Л. Бондаренко, О. Березовська, О. Горбенко, Н. Гуральник, Л. Гусейнова, Н. Згурська, В. Лабунець, Н. Мозгальова, І. Мостова, О. Павленко, Т. Пляченко, О. Реброва, І. Ростовська, Т. Стратан-Артишкова, О. Хлебнікова, О. Щербініна, М. Ярова та ін.); вивчення основ фортепіанної підготовки (А. Алексєєв, Л. Баренбойм, Г. Коган, Г. Нейгауз, Г. Ципін та ін.); концепції підготовки майбутнього вчителя музики (Г. Падалка, О. Олексюк, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.).

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань було використано комплекс **методів** педагогічного дослідження: *теоретичні*: аналіз філософської, психологічної, музично-педагогічної, мистецтвознавчої, методичної літератури з

проблеми дослідження; аналіз та узагальнення зарубіжного та вітчизняного педагогічного досвіду; аналіз навчальних програм, підручників, посібників, нотного матеріалу; класифікація та порівняння, історичний аналіз; теоретичне та графічне моделювання; *емпіричні*: педагогічне спостереження, опитування (анкетування, тестування, бесіда), аналіз результатів діяльності майбутніх учителів музики, узагальнення педагогічного досвіду, творчі завдання, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний); *статистичні*: кількісна та якісна обробка отриманих результатів експериментального дослідження, методи математичної статистики - функція нормального розподілу, побудова графіків, діаграм та схем, статистичний критерій χ^2 («хі-квадрат»).

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в тому, що:

вперше розкрито сутність поняття «художньо-творча толерантність»; визначено й охарактеризовано його структуру; розроблено та обґрунтовано методику формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики, в основу якої покладено вивчення музики сучасних композиторів у процесі фортепіанної підготовки студентів; визначено критерії та показники сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики та обґрунтовано рівні її прояву; виявлено принципи та педагогічні умови організації навчального середовища у процесі фортепіанної підготовки з метою підвищення рівня сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики.

Уточнено зміст фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики у контексті формування толерантності.

Удосконалено методичне забезпечення фортепіанної підготовки майбутнього вчителя музики шляхом упровадження в освітній процес ідей толерантності.

Подальшого розвитку набули: наукові підходи до визначення сутнісних характеристик толерантності у контексті мистецької освіти; принципи фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики як педагогічного резерву у формуванні художньої культури школярів.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані для подальшого вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів музики, при створенні навчальних програм, науково-методичних посібників і розробки навчальних курсів. Практичної значущості набувають розроблені методичні рекомендації, які включають систему завдань, вправ та рекомендованого педагогічного репертуару для майбутніх учителів музики; методи діагностики сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики.

Апробація та впровадження результатів дослідження. Основні положення роботи пройшли апробацію на *міжнародних* науково-практичних конференціях: «Гармонізація культурно-освітнього простору вищої школи: соціально-педагогічні аспекти» (Мелітополь, 2014), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2014), «Педагогіка мистецтва і мистецтво педагогічної дії» (XII Міжнародні педагогічно-мистецькі

читання пам'яті професора О.П. Рудницької) (Київ, 2014), «Мистецька освіта XXI століття: виклики сьогодення» (Кіровоград, 2015), «Культурно-мистецьке середовище: творчість та технології» (VIII Міжнародна науково-творча конференція) (Київ, 2015), «Художня освіта на межі тисячоліть: здобутки, проблеми, перспективи» (Ніжин, 2015), «Society, Integration, Education» (Rezekne, 2015), «Людиновимірність гармонізації культурно-освітнього простору майбутніх педагогів: наукові досягнення і перспективи» (Мелітополь, 2015), «Looking for Unexpected: Creativity and Innovation in Music Education» (Lithuania, 2016); «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (II міжнародна науково-практична конференція) (Київ, 2016); на *всеукраїнських* науково-практичних конференціях: «Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки» (VI щорічна всеукраїнська науково-практична конференція) (Київ, 2016); на науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях професорсько-викладацького складу й аспірантів кафедри теорії та методики музичного мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Основні положення дослідження впроваджено в навчальний процес Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 97/1 від 24.06.2016 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 69 від 17.06.2016 р.), Мукачівського державного університету (довідка №1342 від 01.07.2016 р.) та Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди (довідка № 01/10-481 від 21.06.2016 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації відображено у 13 одноосібних публікаціях автора, з яких: 5 - у фахових виданнях України, 1 - у зарубіжних наукових виданнях, 6 - в інших виданнях за напрямом дослідження, 1 – методичні рекомендації.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (222 позиції, з них 18 іноземною мовою). Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з них 189 сторінок основного тексту. Робота містить 10 додатків, 18 таблиць, 10 рисунків, що разом з додатками складає 23 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету і завдання, розкрито теоретико-методологічну основу, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** - *«Формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики як психолого-педагогічна проблема»* - розкрито стан досліджуваної проблеми у філософській, психологічній, мистецтвознавчій та педагогічній літературі; визначено та обґрунтовано сутність поняття «художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики», його структуру

та специфіку прояву у контексті фортепіанної підготовки студентів мистецько-педагогічного профілю.

Аналіз наукових джерел засвідчив необхідність визначення та аргументації актуальності та сутності ключових понять дослідження. Зокрема, у контексті *антропологічного підходу* (О. Асмолов, О. Байбаков, О. Безкоровайна, М. Боритко, Л. Залановська, М. Левітов, М. Міріманова, О. Олексюк, В. Петрицький та ін.) художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики проявляється у повазі до людини, прийнятті її у своїй цілісності незалежно від вподобань та ціннісних орієнтацій, сприйнятті духовного світу кожної особистості – реальної чи нереальної. З позицій *аксіологічного підходу* художньо-творча толерантність розглядається як цінність особистості, яка живе у полікультурному суспільстві та здатна до діалогу, порозуміння, адже людина проявляє толерантність там, де присутній перетин двох чи більше систем ціннісних орієнтацій (К. Гапанович, М. Каган, Л. Майковська, О. Олексюк, А. Погодіна, В. Смікал, М. Ткач, О. Третьякова та ін.). У ракурсі *феноменологічного підходу* було здійснено аргументацію художньо-творчої толерантності в результаті порівняння майбутнім учителем музики власного художньо-творчого досвіду, смаків, естетичних уподобань та аналогічних категорій у свідомості іншого, свідомого розуміння смислів, закладених у художньому творі (Арістотель, В. Асмус, Вольтер, Р. Декарт, І. Кант, О. Лосєв, Платон, Ж.-Ж. Руссо, А. Сміт, Ф. Хатчесон, В. Шестаков, Д. Юм та ін.). Через призму *герменевтичного підходу* (Г.-Г. Гадамер, Г. Гегель, С. Шип, О. Олексюк, Д. Лісун М, Ткач та ін.) визначено, що прояв художньо-творчої толерантності, так само як інтерпретування тексту (вербальне чи невербальне), стає результатом не випадкових збігів чи нав'язаних суспільством стереотипних суджень, а особистим надбання інтерпретатора. *Компетентнісний підхід* до вивчення сутності художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики проявляється у визначенні ролі даного феномена в контексті надбання фахової компетентності через здатність особистості до осмисленого сприйняття та прийняття Іншого крізь призму художньо-естетичних явищ, які виражаються у співставленні своїх художніх вражень та вподобань, поглядів та смаків із аналогічними формуваннями свідомості інших.

Таким чином, поняття «художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики» ми трактуємо як *інтегративну особистісну якість майбутнього вчителя музики, що проявляється через його сприйняття та розуміння образу Іншого у творі мистецтва (зокрема музичному), у процесі активного діалогу з мистецтвом, культурою, композитором тощо*. Мається на увазі не звичайний діалог як засіб комунікації між людьми, а внутрішня взаємодія, порозуміння виконавця з автором, ідеєю, епохою тощо. Художньо-творча толерантність - це прояв поваги до художніх смаків та інтересів інших суб'єктів творчої взаємодії, прагнення особистості зрозуміти сутність твору мистецтва або іншого художнього явища та спрямувати свою критику в об'єктивне русло. Отже, художньо-творча толерантність майбутнього вчителя

музики проявляється у процесі його художнього спілкування з художніми творами, їх авторами та сучасниками, які мають свої власні художні вподобання.

У результаті аналізу досліджень з визначення сутності окресленого феномену нами визначено трьохкомпонентну структуру художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. В основні *мотиваційно-емоційного компоненту* лежить мотивація майбутнього вчителя музики до художньої діяльності, яка сприяє розвитку його художньо-світоглядних орієнтацій та готовності до діалогу з мистецтвом; дотриманню моральних цінностей свого культурного осередку; розумінню та емоційному сприйняттю інших художніх традицій. Наявність в особистості емпатії, свободи самовираження, прагнення до гармонії, любові до мистецтва характеризують перший компонент художньо-творчої толерантності.

Когнітивно-інформаційний компонент художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики передбачає наявність у нього достатніх знань з історії та теорії мистецтва (музичного, зокрема); розуміння художніх знаків, тезаурусу та орієнтування у контексті художніх образів; розвинуті пізнавальні якості, які допомагають реалізовувати прагнення людини до саморозвитку та самовдосконалення; володіння навичками самостійної роботи та вирішення проблемно-пошукових завдань. Цей компонент характеризується рівнем обізнаності особистості, флексибельністю та критичністю мислительних процесів, визнанням плюралізму художньо-естетичних смаків, а також здатністю (а головне бажанням) до саморозвитку тощо.

Творчо-діяльнісний компонент художньо-творчої толерантності включає професійні якості, якими повинен володіти майбутній вчитель музики; володіння практичними навичками роботи над художнім твором; життєвий досвід безпосередньої комунікації особистості з різними видами мистецтв. До показників, які свідчать про сформованість цієї складової у студентів відносимо наявність у них виконавського досвіду, рефлексії, артистизму, активності, креативності.

Фортепіанна підготовка, паралельно із набуттям технічних навичок виконавця-інструменталіста, передбачає його духовний та інтелектуальний розвиток, набуття досвіду спілкування з мистецькими феноменами, що впливає на формування цінностей, життєвих орієнтирів, естетичних смаків та вподобань студента. Майбутній учитель музики вчиться розмірковувати та критично оцінювати як художні явища (музичні твори, жанри, епохи тощо), так і себе. На основі цих процесів відбувається саморозвиток особистості студента в цілому, не лише як виконавця-інтерпретатора, а як освіченого та досвідченого фахівця, який має володіти художньо-творчою толерантністю. Таким чином, простежуємо вплив процесу фортепіанної підготовки на становлення художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики, яка стимулює до виконавської відкритості особистості, бажання розширювати свій репертуар, втілення художніх задумів через інтерпретування музики.

У другому розділі - «Методичне забезпечення процесу формування художньо-творчої толерантності у процесі фортепіанної підготовки» - розглянуто загальну методику дослідження, описано педагогічні принципи, педагогічні умови, запропоновано змістово-організаційне забезпечення процесу формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики, що включає дидактичні форми, методи і техніки.

Визначено, що формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики повинно здійснюватися на *інтегративних засадах компетентнісної освіти* у результаті набуття досвіду спілкування людини з мистецтвом. Тому в основі методики формування художньо-творчої толерантності студентів у процесі фортепіанної підготовки лежить їх активна практична діяльність. Для ефективності реалізації запропонованої методики потрібно враховувати низку *принципів*, а саме: культуровідповідності, полікультурності, діалогічності, фасилітації, активності, художньо-творчої індивідуалізації, рефлексивності.

До основних *форм* організації фортепіанної підготовки студентів з метою формування у них художньо-творчої толерантності належать: навчання у класі основного та додаткового музичного інструменту (фортепіано), проведення самостійної роботи та рефлексії власної діяльності, виконання творчих завдань, відвідування педагогічних творчих майстерень, виконання групових завдань та проєктів, участь у семінарах та інших заходах; підготовка та проведення концертно-просвітницьких заходів, презентація виконаних творчих завдань, проведення дидактичної та методичної роботи під час проходження педагогічної практики та ін.

Відповідно до розробленої структури художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики запропоновано виділити три групи методів формування описаного феномена. Перша група включає *методи сприяння діалогічному навчанню, творчій співпраці, мотивації до усвідомленого формування художньо-творчої толерантності особистості*, зокрема ігрові методи, методи групового елементарного музикування, делегування, художніх аналогій та асоціацій, щоденників художніх вражень. За допомогою гри будується своєрідний «культурний міст» між минулим та сучасним, що допоможе майбутнім учителям музики краще розібратися в своїх художніх вподобаннях, стати ближчими до творчості та отримати необхідне підґрунтя для художньо-творчої толерантності. Стимулювання мотивації студентів до самовираження, діалогу, отримання нових знань сприяє формуванню у майбутніх учителів музики стійкого розуміння, що художньо-творча толерантність є важливою якістю особистості не лише сучасного педагога, але й активного члена суспільства.

Друга група включає *методи розвитку критичного мислення та групу евристичних методів вирішення творчих завдань*, до яких відносимо метод ментальних карток, «635» або брейнрайтингу, синектики, «шість капелюхів мислення», проєктів та судів. Метод ментальних карток використовується з метою пояснення та оптимізації дидактичного матеріалу, зацікавлення та

залучення студентів до навчального процесу, ознайомлення з сучасними методами навчання, які можуть бути використані студентами в подальшій професійній діяльності. Метод брейнрайтингу сприяє активізації колективної роботи, забезпечує анонімність та незалежність висловлення поглядів, дозволяє оптимізувати роботу студентів, спонукає до розвитку креативного мислення. Застосування методів синектики та аналогій слугують засвоєнню та розумінню студентами художніх образів, змісту творів мистецтва. Метод «шести капелюхів» робить навчальний процес цікавішим, а роботу студентів продуктивнішою, розкриває їх творчий потенціал, вчить слухати і розуміти опонентів.

Третя група включає *практичні методи роботи з художнім текстом у процесі фортепіанної підготовки та його інтерпретування*, а саме: репетиційних занять-діалогів, аксіологічного, герменевтичного, естетичного аналізів, створення культурного контексту, портфоліо, художнього ілюстрування словесних пояснень, репродуктивні, інтерпретаційні та творчі дидактичні методи. Метод проведення репетиційних занять-діалогів полягає у сприянні усвідомлення студентами ролі діалогу для особистісного та творчого самовдосконалення, висловлення власної точки зору, готовності до співпраці з метою досягнення поставлених цілей. Аксіологічні та естетичні методи створюють умови для виявлення зв'язку з цінностями інших, сприяють самоактуалізації, саморозвитку особистості, як в ціннісному, так і в толерантному вимірах, вчать співпереживати (світовідчуття) та проводити ціннісні паралелі між суб'єктом та об'єктом (світоосмислення), допомагають майбутнім учителям музики спілкуватися з творами мистецтва віч-на-віч, незалежно від часу їх створення та існування. Герменевтичні методи аналізу художнього тексту оптимізують процес осмисленого інтерпретування музичних творів та пошуку їх індивідуального трактування. Осмисленню передумов створення твору мистецтва, середовища, у якому він виник, проникненню у культурну атмосферу та його художній простір, слугує метод створення культурного контексту.

У результаті проведеного аналізу наукових досліджень виділено *педагогічні умови* ефективного формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики: 1) створення довірливої творчої атмосфери у процесі педагогічного спілкування (сприяння творчій розкутості, свободи висловлення думки, налаштування на сприйняття та розуміння художніх явищ через діалог та співпрацю); 2) активізація художньо-аналітичної діяльності студентів у педагогічних творчих майстернях (сприяння актуалізації знань майбутніх учителів музики про художні явища, формування в них цілісного ставлення до музичних творів, осмислення художніх процесів та формування аналітичних умінь); 3) стимулювання інструментально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики у мистецькому освітньому середовищі (заохочення та спонукання студентів до інструментально-виконавської діяльності, сприяння їх професійному зростанню, розвитку особистих психічних якостей та здібностей, самовираження через інтерпретування художніх текстів).

У третьому розділі - «Експериментальне дослідження формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки» - розкрито зміст методичного забезпечення проведення експерименту (критерії, показники, рівні сформованості та методи діагностики), описано зміст, хід та результати констатувального і формувального етапів дослідження, проведено аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.

Педагогічний експеримент тривав упродовж 2014-2015 навчальних років. На різних етапах дослідження було залучено 319 студентів ОКР «бакалавр» напрямку підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво». У ході констатувального експерименту було виокремлено експериментальну (46 осіб) та контрольну (47 осіб) групи. Дослідження проводилося під час навчання студентів у класі основного та додаткового музичного інструменту (фортепіано), факультативних занять, у процесі проведення дозвілля, проходження педагогічної практики.

Для визначення рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики було виділено три *основні (загальні) критерії*: емпатійно-діалогічний (здатність до толерантного художнього діалогу); художньо-аналітичний (розвиненість художньо-естетичного кругозору); виконавсько-педагогічний (готовність до музично-педагогічної діяльності (у контексті фортепіанної підготовки студентів)).

Високий рівень характеризується стійкою мотивацією студентів до художнього діалогу та творчої діяльності; емоційною відкритістю та здатністю до співпереживання у процесі художнього спілкування; розвиненим мистецтвознавчим кругозором, наявністю інтересу до пізнання мистецтва; наявністю активної життєвої позиції на основі толерантного світогляду; здатністю до креативного вирішення проблемно-пошукових завдань; досконалим володінням навичок інтерпретування музичних творів; здатністю до рефлексії та критичної діяльності на основі набутого художнього досвіду.

Середній рівень передбачає достатній виконавський досвід майбутніх учителів музики; наявність нестійкої внутрішньої мотивації до творчої діяльності; здатність до співпраці, ведення толерантного діалогу; прагнення студентів до саморозвитку та самовдосконалення; уміння висловлювати аргументовані критичні судження; необхідність розширення обізнаності у сфері мистецтвознавства; виникнення у студентів складнощів із здійснення аналізу музичних творів та їх вербального і невербального інтерпретування; часткове використання креативних підходів до виконання творчих проблемно-пошукових завдань.

Рівень нижче середнього проявляється у незначному досвіді спілкування студентів із творами мистецтва та власної творчої діяльності; низька зацікавленість майбутніх учителів музики у веденні художнього діалогу, засвоєнні нових знань; недостатній рівень попередньої теоретичної підготовки з орієнтування у художньо-естетичних категоріях; виявлення значних складнощів під час інтерпретування творів, низька зацікавленість у виконавській діяльності;

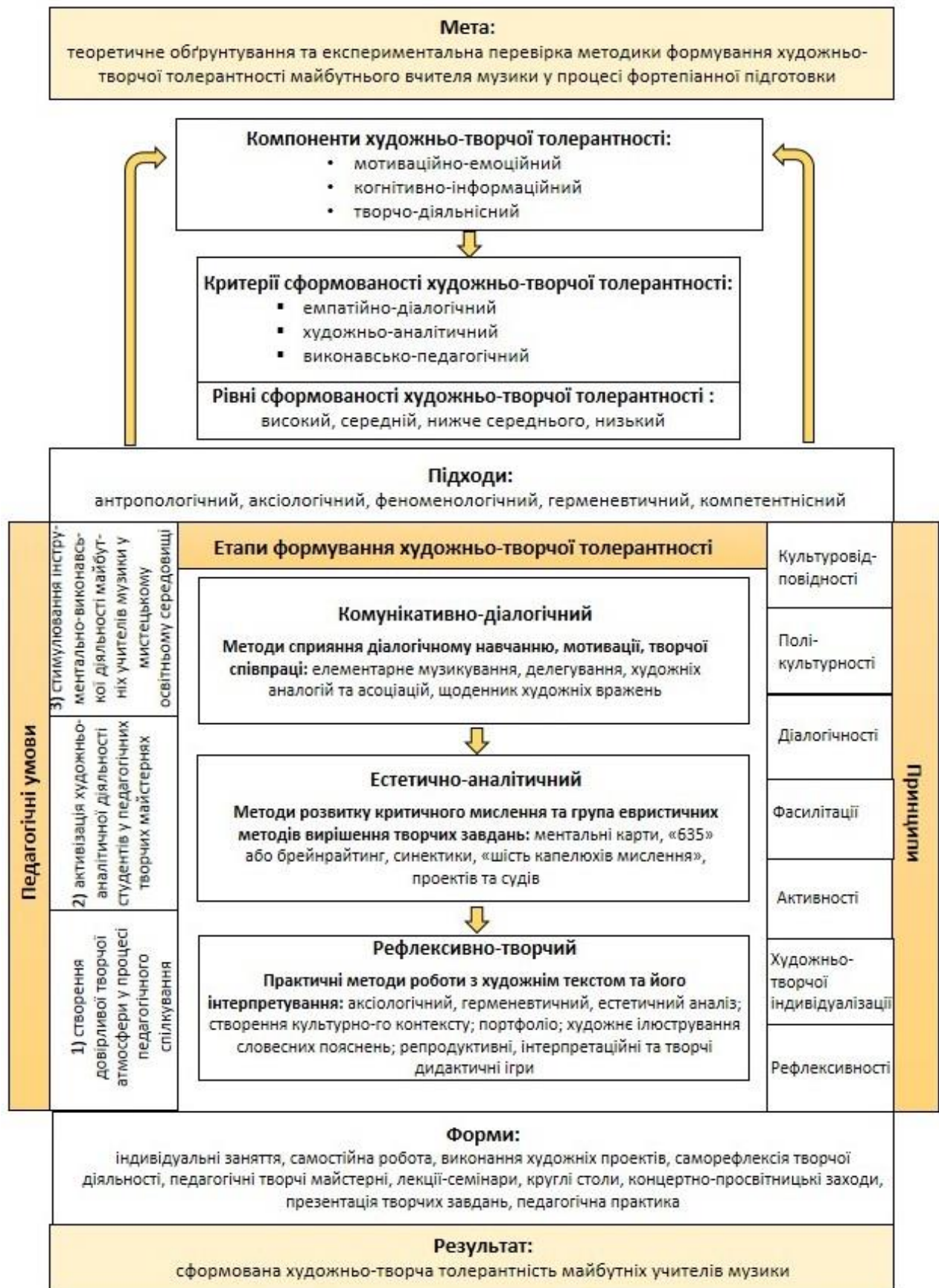

Рис.1. Організаційно-методична модель формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики

стереотипне виконання творчих завдань; низька мотивація до професійного та особистісного саморозвитку, низька ініціатива до рефлексії.

Низький рівень сформованості художньо-творчої толерантності визначається байдужістю до сутності художнього самовираження інших, ведення художнього діалогу; неусвідомленим вивченням художніх творів, наявністю значних складнощів у процесі аналізу та інтерпретування художніх текстів; обмеженим художнім кругозором та відсутністю мотивації до творчої діяльності, отримання нових знань; у виконанні поставлених креативних завдань студент не проявляє зацікавленості та не виявляє творчої індивідуальності.

Оцінка рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики за визначеними показниками критеріїв була здійснена з використанням наступних методів: анкетування, проективна методика семантичного диференціалу, бесіда, педагогічне спостереження, аналіз результатів діяльності майбутніх учителів музики, узагальнення педагогічного досвіду, математична обробка даних.

Формувальний експеримент відбувався за трьома етапами, кожен із яких відображає структуру як фортепіанної підготовки майбутніх учителів музики, так і художньо-творчої толерантності, спрямований на цілісний особистісний розвиток студента.

Комунікативно-діалогічний етап спрямований на формування уявлення студентів про художньо-творчу толерантність як прояву рівності, поваги та зацікавленості у художньому самовираженні інших; спонукання студентів до формування власного ставлення до окресленої проблематики та уміння виражати і захищати власну точку зору (подолання відстороненості та байдужості студентів); визначення та засвоєння цінностей, які слугують основою для формування художньо-творчої толерантності. Другий *естетично-аналітичний етап* забезпечує набуття студентами необхідних знань, які розкривають сутність прояву художньо-творчої толерантності як соціального, культурологічного та естетичного явища; виконання творчих завдань, метою яких є розвиток критичного мислення та креативності на прикладах творів сучасних композиторів; здійснення просвітницької роботи серед студентів щодо популяризації сучасного мистецтва; обговорення соціальних тем через призму їх відображення у мистецтві задля формування у студентів чіткого розуміння впливу суспільних трансформацій на розвиток культури та художньої сфери. *Рефлексивно-творчий етап* покликаний через безпосередню практичну художньо-творчу діяльність стимулювати інтерес студентів до вивчення мистецтва; розкрити їх творчий потенціал та показати шляхи застосування креативності під час виконавської, просвітницької, музично-педагогічної діяльності.

Результати підсумкового контрольного зрізу свідчать про позитивну динаміку змін рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики (рисунок 2. та рисунок 3.). В експериментальній групі відмічено зменшення кількості студентів із низьким рівнем сформованості художньо-творчої толерантності за рахунок збільшення групи студентів із середнім та

високим рівнем сформованості досліджуваного феномена. Перевірка рівнів сформованості художньо-творчої толерантності студентів контрольної групи не продемонструвала виражених змін, хоча незначні відсоткові коливання відмічаємо на низькому рівні та рівні нижче середнього.

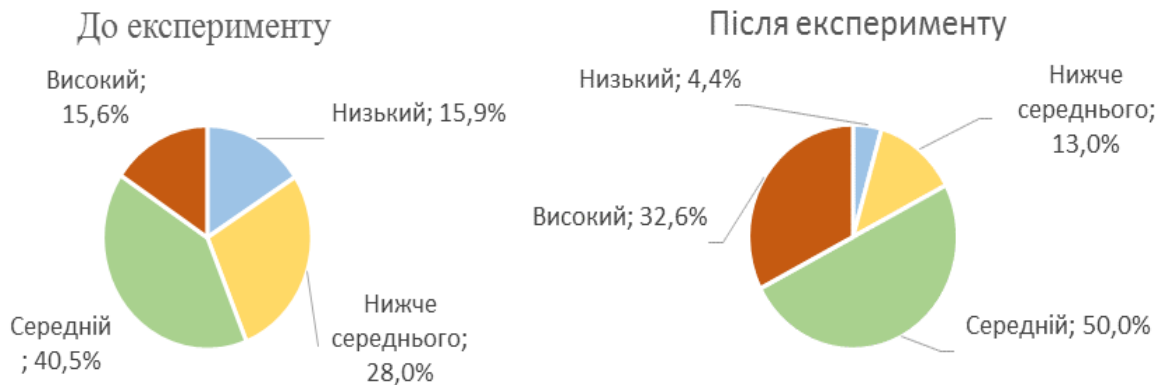

Рисунок 2. Динаміка змін рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки в експериментальній групі

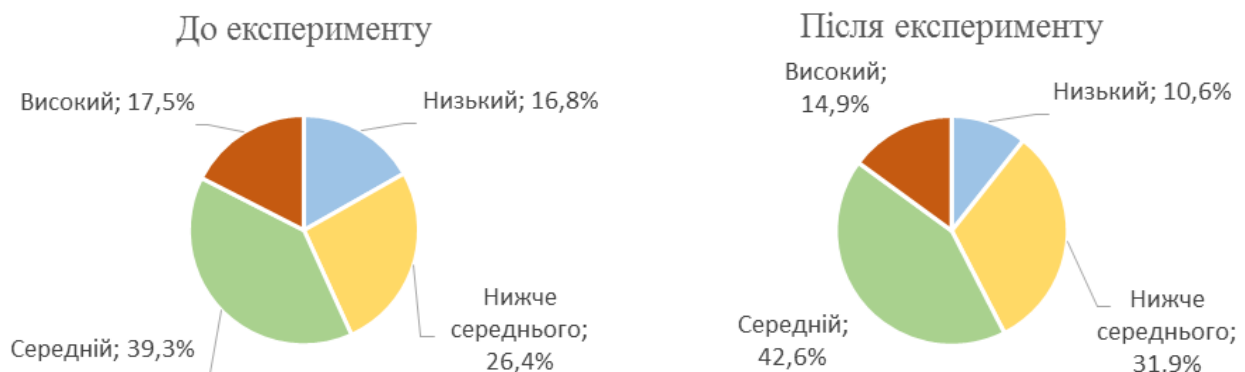

Рисунок 3. Динаміка змін рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки в контрольній групі

Перевірка ефективності проведеного експериментального дослідження відбувалася за допомогою проведення математичного аналізу (статистичний критерій однорідності χ^2 («хі-квадрат»)). На основі співвідношення отриманих даних для контрольної та експериментальної групи після експерименту було зроблено висновки, що показники рівнів сформованості художньо-творчої толерантності в обох групах відрізняються між собою. Це засвідчує ефективність розробленої методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено результати теоретичного узагальнення, методичного обґрунтування та практичного дослідження проблеми формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки, що знайшло відображення в аналізі сутності художньо-творчої толерантності особистості, визначенні її компонентів, розробці та експериментальній перевірці методики ефективного формування окресленої якості у студентів вищих мистецьких педагогічних закладів освіти.

Отримані дані засвідчили результативність поставлених завдань і дали підстави зробити наступні висновки.

1. На основі аналізу наукової літератури доведено актуальність проблеми формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки. Виявлено, що раніше дослідники не виокремлювали явище толерантності у контексті художньої комунікації та творчої взаємодії суб'єктів (виконавець, слухач, автор) та об'єктів (художній образ, художній текст, культурна епоха) мистецької взаємодії. Визначено, що художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики проявляється в осмисленому ставленні особистості до художніх явищ і художньо-естетичних уподобань інших; умінні критично оцінювати художні явища, оперуючи власним досвідом спілкування з мистецтвом; прояві зацікавленості у творчій діяльності та визнанні значимості художнього самовираження особи митця, виконавця та іншого реципієнта; орієнтування у мистецьких категоріях та специфіці розвитку різних видів мистецтв; уміння інтерпретувати художній образ твору, враховуючи особливості жанру, стилю, епохи та культурно-суспільних цінностей.

2. Розроблено зміст та структуру поняття художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики, яку визначаємо як інтегративну якість особистості, що характеризується її розважливим ставленням до художніх явищ, художніх вподобань інших та результатів самовираження інших через мистецтво. Серед компонентів ключового поняття дослідження визначено мотиваційно-емоційний, когнітивно-інформаційний, творчо-діяльнісний. З'ясовано значення фортепіанної підготовки для формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики, що проявляється у необхідності набуття студентом досвіду творчої інтерпретаційної діяльності. Описаний феномен відображається через уміння обґрунтовувати свої художні вподобання та виконавську інтерпретацію, толерантне ставлення до різних за жанром і стилем творів та засобів їх втілення, розширення виконавського репертуару та художнього кругозору тощо.

3. Визначено рівні (високий, середній, нижче середнього, низький), критерії та показники сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки. *Емпатійно-діалогічний критерій* відображає рівень толерантності майбутніх учителів музики, їх здатності до емпатії, емоційної відкритості та здатності вести художній діалог.

Художньо-аналітичний критерій окреслює ступінь зацікавленості студента мистецтвом, здатність студентів до усвідомлення та аналізу змісту творів мистецтв на основі власних знань, прояву креативності у вирішенні художніх проблемно-пошукових завдань. *Виконавсько-педагогічний критерій* сформованості художньо-творчої толерантності передбачає відображення зацікавленості студентів інструментально-виконавською діяльністю, володіння досвідом та знаннями, необхідними для якісного інтерпретування музичних творів, уміння презентувати свою інтерпретацію твору та аргументувати свої художньо-естетичні погляди.

4. Розроблено методику формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки, яка ґрунтується на принципах культуровідповідності, полікультурності, діалогічності, фасилітації, активності, художньо-творчої індивідуалізації, рефлексивності. Визначено форми організації навчання з метою формування художньо-творчої толерантності студентів: навчання у класі основного та додаткового музичного інструменту (фортепіано), проведення самостійної роботи та рефлексії власної діяльності, виконання творчих завдань, відвідування педагогічних творчих майстерень, виконання групових завдань та проєктів, участь у семінарах та інших заходах; підготовка та проведення концертно-просвітницьких заходів, презентація виконаних творчих завдань, проведення дидактичної та методичної роботи під час проходження педагогічної практики.

Виділено три групи методів формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки: 1) методи сприяння діалогічному навчанню, творчій співпраці, мотивації до усвідомленого формування художньо-творчої толерантності особистості; 2) методи розвитку критичного мислення та групу евристичних методів вирішення творчих завдань; 3) практичні методи роботи з художнім текстом та його інтерпретування. Виявлено педагогічні умови формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки, а саме: створення довірливої творчої атмосфери у процесі педагогічного спілкування; активізація художньо-аналітичної діяльності студентів у педагогічних творчих майстернях; стимулювання інструментально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики у мистецькому освітньому середовищі.

5. Експериментальна перевірка ефективності запропонованого методичного забезпечення для формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки проходила на трьох етапах. *Комунікативно-діалогічний етап* спрямований на виховання у студентів чіткого розуміння, що питання толерантності може виникати не лише у широкому (соціальному) аспекті, але й у вузькому (професійному). Другий *естетично-аналітичний етап* забезпечує набуття студентами необхідних знань для орієнтування у сутності художньо-творчої толерантності як соціального, культурологічного та естетичного явища. *Рефлексивно-творчий етап* покликаний через безпосередню практичну художньо-творчу діяльність стимулювати інтерес студентів до вивчення мистецтва; розкрити творчий

потенціал та показати шляхи застосування креативності під час виконавської, просвітницької, музично-педагогічної діяльності тощо.

6. За результатами проведення дослідно-експериментальної роботи створено методичні рекомендації щодо формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки. У методичних рекомендаціях подаються розробки педагогічних творчих майстерень, дидактичних ігор, описуються переваги методу ведення щоденника художніх вражень та надається перелік рекомендованого виконавського педагогічного репертуару майбутніх учителів музики для опрацювання у процесі їх фортепіанної підготовки.

Здійснене дослідження не вичерпує усі аспекти проблеми визначення та формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики. Подальшого вивчення потребують питання удосконалення навчально-методичного забезпечення процесу формування художньо-творчої толерантності студентів у процесі вивчення теоретичних дисциплін, підготовки майбутніх учителів музики до впровадження нових методів навчання у процесі роботи зі школярами та самоосвіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Соболь Н.В. Технологія педагогічної майстерні у контексті формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики / Н.В. Соболь // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць. – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2016. – Вип. 2 (53). – С. 17–180.
2. Соболь Н. Розвиток креативності та художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н. Соболь // Неперервна професійна освіта: теорія і практика // Науково-методичний журнал. - 2016. – Випуск 1-2. – С. 96–100.
3. Соболь Н.В. Феномен толерантності майбутнього вчителя музики: теоретичний аналіз проблеми / Н.В. Соболь // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. – К., 2015. – Вип. 18 (23). – С. 50–53.
4. Соболь Н.В. Педагогічні принципи формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Соболь // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Сер : Педагогіка. – Мелітополь : Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – Вип. 1 (14). – С. 371–377.
5. Соболь Н. Структура художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н. Соболь // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград: КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – Вип. 139. – С. 234-238.

6. Собо́ль Н.В. Дослідження рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики / Н. В. Собо́ль // Молодий вчений. — 2016. — №8 (35) — С. 370–376.
7. Собо́ль Н. Эстетические теории как основы художественно-творческой толерантности / Н. Собо́ль // Общество. Интеграция. Образование : матер. Международной конференции, 22-23 мая 2015 г. — Резекне : Rēzeknes Augstskola, Latvia, 2015. — Вып. 1. — С. 386–395. <http://dx.doi.org/10.17770/sie2015vol1.295>
8. Собо́ль Н.В. Художньо-творча толерантність у контексті інструментально-виконавської діяльності майбутніх учителів музики / Н.В. Собо́ль // Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі : науковий журнал. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — №1. — С. 29–34.
9. Собо́ль Н.В. Ігрова діяльність як чинник формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Собо́ль // Духовність особистості в системі мистецької освіти: зб. пр. наук. шк. д-ра пед. наук, проф. О.М. Олексюк. - К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. — С. 75-82.
10. Собо́ль Н.В. Методичні рекомендації до формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки // Н.В. Собо́ль. - К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — 38 с.
11. Собо́ль Н.В. Щоденник художніх вражень як метод формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Собо́ль // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. VI щорічної Всеукр. наук.-практ. конф. (21 квітня 2016 р.). — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — С. 72–76.
12. Собо́ль Н.В. Методи діагностики рівнів сформованості художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики / Н.В. Собо́ль // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (14-15 квіт. 2016 р.). — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. — С. 692–701.
13. Собо́ль Н.В. Художньо-творча толерантність як складова комунікативних процесів у мистецтві / Н.В. Собо́ль // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., (16-17 жовт. 2014 р.). — К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. — С.544–551.

АНОТАЦІЇ

Собо́ль Н.В. Методика формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки. — На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 — теорія та методика музичного навчання. — Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. — Київ, 2016.

У дисертації досліджено проблему формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки. На

основі антропологічного, аксіологічного, феноменологічного, герменевтичного та компетентнісного підходів сформульовано поняття «художньо-творча толерантність майбутнього вчителя музики», уточнено його структуру, яка складається із трьох компонентів: мотиваційно-емоційного, когнітивно-інформаційного та творчо-діяльнісного. Розкрито сутність прояву художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки, що полягає у набутті студентом досвіду творчої інтерпретаційної діяльності.

Виявлено та обґрунтовано критерії та показники сформованості художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики: емпатійно-діалогічний, художньо-аналітичний, виконавсько-педагогічний критерії, які формуються на чотирьох рівнях – високому, середньому, нижче середнього та низькому. У контексті проведення констатувального експерименту використовувалися методи анкетування, проєктивна методика семантичного диференціалу, бесіда, педагогічне спостереження, аналіз результатів діяльності майбутніх учителів музики, узагальнення педагогічного досвіду, математична обробка даних.

На основі теоретичного узагальнення обґрунтовано методичне забезпечення формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки, яке включає принципи, педагогічні умови, форми і методи. Ефективність розробленої методики формування художньо-творчої толерантності майбутнього вчителя музики, реалізованої на трьох етапах (комунікативно-діалогічному, естетично-аналітичному та рефлексивно-творчому), підтвердило проведення математичного аналізу отриманих даних. За результатами дослідно-експериментальної роботи створено методичні рекомендації щодо формування художньо-творчої толерантності майбутніх учителів музики у процесі фортепіанної підготовки.

Ключові слова: художньо-творча толерантність, майбутній учитель музики, фортепіанна підготовка, методика формування художньо-творчої толерантності.

Соболь Н.В. Методика формирования художественно-творческой толерантности будущего учителя музыки в процессе фортепианной подготовки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2016.

В диссертации исследована проблема формирования художественно-творческой толерантности будущих учителей музыки в процессе фортепианной подготовки. На основе антропологического, аксиологического, феноменологического, герменевтического и компетентностного подходов сформулировано понятие «художественно-творческая толерантность будущего учителя музыки», уточнена его структура, состоящая из трех компонентов: мотивационно-эмоционального, когнитивно-информационного и творческо-

деятельностного. Раскрыта сущность проявления художественно-творческой толерантности будущего учителя музыки в процессе фортепианной подготовки, которая заключается в приобретении студентом опыта творческой интерпретационной деятельности.

Выявлено и обосновано критерии и показатели сформированности художественно-творческой толерантности будущих учителей музыки. Рассматриваются эмпатийно-диалогический, художественно-аналитический, исполнительно-педагогический критерии, которые формируются на четырех уровнях – высоком, среднем, ниже среднего и низком. В контексте проведения констатирующего эксперимента использовались методы анкетирования, проективная методика семантического дифференциала, беседа, педагогическое наблюдение, анализ результатов деятельности будущих учителей музыки, обобщение педагогического опыта, математическая обработка данных.

На основе теоретического обобщения обосновано методическое обеспечение формирования художественно-творческой толерантности будущего учителя музыки в процессе фортепианной подготовки, включающее принципы, педагогические условия, формы и методы. Эффективность разработанной методики формирования художественно-творческой толерантности будущего учителя музыки, реализованной на трех этапах (коммуникативно-диалогической, эстетично-аналитическом и рефлексивно-творческом), подтвердило проведение математического анализа полученных данных. По результатам опытно-экспериментальной работы созданы методические рекомендации по формированию художественно-творческой толерантности будущих учителей музыки в процессе фортепианной подготовки.

Ключевые слова: художественно-творческая толерантность, будущий учитель музыки, фортепианная подготовка, методика формирования художественно-творческой толерантности.

Sobol N.V. Methodology of Formation of Artistic Tolerance in Future Music Teachers During Piano Training. – The manuscript.

The dissertation for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.02 – theory and methodology of music education. – National Pedagogical Dragomanov University. – Kyiv, 2016.

The thesis defined the main concept of a research - "artistic tolerance of future music teacher" - based on anthropological, axiological, phenomenological, hermeneutic and competence approaches. This term means the personality's sensible attitude to artistic phenomena; the interest in creative work and recognition of the importance of artistic self-expression of an artist, performer and other recipients; the orientation in artistic categories and the specific character of arts; the ability to interpret the image of the work, taking into account peculiarities of genre, style, age, cultural and social values. The structure of future music teacher's artistic tolerance, which consists of three components such as *motivational, cognitive and creative*, was clarified. The essence of future music teachers' artistic tolerance during their piano training raising due to students' experience in interpretative activities was found out.

Three main criteria determining the level of maturity of future music teacher's artistic tolerance named *empathic and dialogical*, *artistic and analytical*, *educational and performing* are justified in this study. The first criterion reflects the level of general tolerance of future music teachers, their capacity for empathy, emotional openness, and ability to conduct tolerant artistic dialogue. The second criterion outlines the level of student's interest in the arts and the ability of future music teachers to analyze and realize the content of art works. The third criterion shows students' interest in their profession, their experience and knowledge necessary for qualitative interpreting of the art works. All of termed criteria could be achieved on the four levels of artistic tolerance maturity: high, medium, below average, and low.

The methodological part of research expanded the principles, pedagogical conditions, didactic forms, techniques and methods of future music teacher's artistic tolerance formation. For example, it includes individual and collaborative activities, for instance, studying modern music art at piano classes, pedagogical creative studios, practice at school, gaming technologies, diary methods, self-guided work etc. Received data revealed the viability of suggested methodological recommendations.

Key words: artistic tolerance, future music teacher, piano training, methodology of formation of artistic tolerance.